

Leo Franck:

REFLEXION VID LÄSANDET AV ETT 200-ÅRIGT KAVALLERIREGLEMENTE

Kavalleri förekommer icke mera i finska armén. Det har således hos oss blivit ett historiskt vapenslag.

Rytteri omnämnes första gången i historiska urkunder omkring år 2000 före Kr. under den indoeuropeiska folkvandringen. Hästen var orsaken till de anstormande indoeuropeernas krigiska överlägsenhet. Assyrierna blevo underkuvade och lärde sig använda hästen, och då de återfingo sin självständighet var det tack vare sitt kavalleri och sina stridsvagnar de småningom blevo det mäktigaste "herrefolket" i den då kända världen.

Perserkonungen Dareios, som på sin tid blev världshärskare, satte också sin tillit till den persisk-mediska rytтарadeln. Rytteriet spelade även största rollen under Alexander den stores fälttåg.

Av mindre betydelse under romartiden och de germanska folkvandringarna blev kavalleriet åter huvudvapnet under medeltiden.

Magnus Ladulås var den första konung av Sverige-Finland som uppställde rytteri. Före hans tid hade endast konungens och enstaka stormäns hird varit beriden.

Gustav Wasa var den egentliga grundläggaren av reguliärt kavalleri, men Gustav II Adolf, Karl XI och Karl XII höjde vapenslagets betydelse, så att det finska kavalleriets namn blev världsberömt.

Gustav II Adolf lyfte kavallerivapnet till en förut oanad höjd, och det fick under trettioåriga kriget många tillfällen att visa prov på såväl tapperhet som ypperlig organisation och utbildning.

Kavalleriregementena bestodo av 8 kompanier om 125 man, varvid kompaniet utgjorde den taktiska enheten. (Benämning skvadron för ett kavallerikompani blev gängse här i nordn först på slutet av 1700 talet; i Tyskland däremot redan vid 1700 talets början.) Liksom vid infanteriet minskades djupet vid rytteriet från åtta led till tre led. Anfallet skulle verkställas i full karriär med blanka vapen, varvid de två främsta leden gemensamt företogo anfallet. Blev kavalleriets anfall utan verkan, drog det sig tillbaka mellan musketererna. Dessa formationer voro lätt ledda och framför allt snabbare att omforma under slagets gång.

De kejsrerliga skvadronerna uppställdes i tio led och bestodo av ända till 750 man. De kejsrerliga infanteriregementerna voro ända till 50 led djupa.

Gustav II Adolf prövade för första gången sin nya kavalleritaktik vid Breitenfeld år 1631. De kejsrerliga fältherrarna fingo nu bevittna huru deras beprövade taktik fick sin dödsdom. Slaget vid Breitenfeld blev inledningen till en ny epok i krigskonstens historia. Vid Breitenfeld var den nya kavalleritaktiken segrarens hemlighet, efter slaget blev den också motståndarens egendom.

Vid Warschau, Golombo och Gnesen samt i flere andra sammandrabbningar under Karl X Gustav, kämpade Ny-

Wandgref till Kåst.
 för
 Ett Compagnie
 General Majoren.
 Översten och Kongl^{te} Maj^{tes}
 Nyländskt och Sveriges Länns
 Dragoner Regimente.
 samt
 Riddaren och Commendanten
 af
 Kongl^{te} Maj^{tes} Svärds orden,
 Flogvalborne,
 Herr
 Lars Åkerhielm
 till
 Plaseborgs Compagnie utgifne
 i hets Ståndquarter
 Wäckkäsk den 4. Julii 1749.

Innt af Major Torne Inval. d. 27 Junii 1764

Kuva 1. Åkerhielmin ohjesännön kansisivu.
 Cover of Åkerhielm's regulations.

lands och Åbo ryttarregementen, upplivande traditionerna från trettioåriga kriget.

I slaget vid Lund år 1676 utgjorde kavalleriet nära tre-fjärdedelar av Karl XI:s armé.

Konung Karl XI var en stor hästvän, därom vittnar den utförliga stadgan om hästens skötsel och vård, som han utfärdade den 17 juli 1687. Två år tidigare hade det första exercisreglementet för svenska ryttariet utkommit, nämligen "Reglemente, hwar efter Hans Kongl. Maj:tt nådigst will och befaller, att dess Lijf Regemente skall exerceras" av den 2 september 1685. År 1689 fastställdes ytterligare tvenne reglementen och dessa trycktes 1695 under titel: "Beskrifning Huru de Exercitier rått och på ett Maneer göras skola, som efter Kongl. Mag:tz Reglemente wid dess Cavallerie (Dragouner) brukas." Detta reglemente var synnerligen bristfälligt. Det innehåller 35 kommandoord för handgrepp — dock utan beskrivning huru de skola utföras — ävensom en del föreskrifter angående marscher, "campering" och vaktavläsning. Inga definitioner finnas, vilket gör sitt till öka svårförståeligheten, icke heller får man några uppgifter om antalet led och rotar i upptällningen, ännu mindre angående avstånd, marschtakter och dylikt. Det var mycket svårt att tolka många av de otydliga bestämmelserna. Men — på något över 6 sidor före skrives huru upp- och avsittning bör tillgå. Detta kr den enda verkligt fullständiga avdelningen i det ofullständiga reglementet av år 1695.

Karl XII fortsatte att begagna sig av sina stora företrädares taktik, och förbättrade den efter dåtida förhållanden. Sverige-Finland kom under ett sekel att stå i spetsen för den europeiska krigskonstens utveckling.

Under de tre Karlarnas tidevarv hade det svensk-

finska kavalleriet sin glansperiod. Dessa konungar voro personligen djärva och framstående ryttare, vilka älskade livet på hästryggen såväl under krig som fred.

Den verkliga kavallerigeneralen Karl XII gav ut många reglementen för sitt älsklingsvapen. Konungen satte stor vikt vid de högtidliga mönstringarna och därpå följande exercisuppvisningar, då allt skulle genomgå för att visa truppens utbildning. Härav alstrades ett omfattande och sammanhängande schema med hundratals föreskrivna kommandoord i noga bestämd följd.

Innehållet är uppdelat i två huvudgrupper, tjänsten till fot och tjänsten till häst.

Tjänsten till fot avsåg egentligen att vara en förberedelse för den beridna tjänsten, men framgår av de mycket fullständiga bestämmelserna — särskilt för eldgivning med karbin — att man även tänkte sig infanteritjänst under förhållanden då hästbrist uppstod. För eldgivningen har reglementet icke mindre än 467 kommando-ord.

Marschtakterna till häst voro skritt, trav, galopp och "fullt rännande". Kommandoordet för det sistnämnda var "Gå på"! Karl XII:s storverk med kavalleriet utfördes med blanka vapen i fullt fyrsprång. Kavalleriet var förbjudet att använda skjutvapen under pågående strid.

Efter Karl XII:s död kom bakslaget, icke endast för kavalleriet utan för hela svensk-finska armén. Efter dåligt genomförda krig och nesliga freder samt nedbrytande partifejder intog rådet 1747 med Tessin i spetsen en stark ställning. Regeringen uppjorde en tillfredsställande försvarsberedskap, subsidier anlände från Frankrike. En av Karl XII:s tappreste krigare general von Rosen utnämndes till generalguvernör i Finland. Han hade åtföljt konungen på den berömda ritter från Turkiet till Stralsund.

Generalguvernörens instruktion ålade honom att i främsta rummet sörja för den östra riksdelens försvar. Riksdagen tillsatte en försvarsdeputation. Fästningsbyggen påbörjades och det var även meningen att förbättra det rörliga försvaret. Men den rådande andan var dålig. Av fienden betalda landsförrädare besökte landsorten och bedrev sitt mullvardsarbete enligt känt mönster genom lögn och agitation. Historiska händelser upprepar sig som synes ofta. Men uppviglingsförsöken slog dock slint och generalguvernören kunde försäkra sin regering om finnarnas oföränderliga trohet och tillgivenhet.

Armén skulle omorganiseras. Reglementen skrevos; manstukten och fosterlandskärleken skulle höjas.

Utan annan ändring än några uteslutningar blev Karl XII:s reglemente på nådig befallning från tryckeriet utgivet under fullständig titel: "Ett kårt Uttåg af Glorwürdigst i Åminnelse, Högstsalig Konung Carl then XII:tes Exercitier, som et Reglemente til Häst i fredlige tider, och så thet samma ofta kan komma tillhopa särdeles måste öfwa." Det var emellertid föråldrat och blev icke följt.

För att avhjälpa bristen på tidsenliga reglementen skrevo generaler och regementskommendörer kortfattade handskrifter vilka spredos i repektive truppförband. Sådana handskrifter finnas bevarade i flere museer i Sverige.

Ett sådant reglemente, författat i juli 1749 av generalmajor Lars Åkerhielm, chef för Nylands och Tavastehusläns Dragon Regemente, gav uppslag till denna artikel.

I förteckningar över bevarade handskrifter från denna tid finnes icke detta häfte upptaget. Det är ett värdefullt och unikt exemplar som vårt krigsmuseum har i sin ägo.

Kuva 2. Kenr.maj. Lars Akerhielm af Blombacka, Uudenmaan ja Hämeen läänin Rakuunarykmentin komentaja 1746—59.

*Maalannut L. v. Breda. Valok.: Svenska porträttarkivet.
Major General Lars Akerhielm af Blombacka, Commander of the
Dragon Regiments of the Uusimaa and Häme provinces 1746—1759.
Painted by L. V. Breda.*

När Parade är gjord och Compagnie Chefen anbefalles att Exercera så commenderas

— Ryck ut med Estandaret —

Trumslagarne ryckja ifrån högra Flygelen och sättia sig mitt för Estandaret — med Hästeländen tätt in till främsta Ledet.

— March —

Cornetten som förer Estandaret, rycker gevad ut 15 Steg fram för Fronten, då och alle Officerare som äro för Fronten af Compagniet, utom den som commenderar, följer med Estandaret i en Linie, och Trumslagarne fram för Estandaret. På höger om Cornetten sitter andra Corpralen och på vänster Estandarjunkaren. Är Cornetten tjenstigiörande som Lieututenant, ollen Commenderat, så förer andra Corpralen Estandaret, och Estandarjunkaren blir honom till vänster.

— Halt —

Cornetten med de som följa honom, öppna sig fram och tillbakavs och göra höger helom, vändandes Fronten emot Compagniet, då och Officerarne wända deras Hästar.

— Wårjan in. 4 Tempo —

— Gif acht till Exercering —

Karlarna jemcka nu hvad som behöfves. Taga deras rumliger distance, att de väl kunna handtera Geväret, kårta Tyglarne och sättja sig uti gevad Positutr — med Handen på Låset.

Detta är första sidan. Man märker att det först beskrives huru standaret kommer framför fronten. Sedan följer i reglementet skvadrons exercis i sluten formation och till sist den enskilda dragonens vara och icke vara. Icke

ett ord om skvadronen i krig. Men kanske ett annat häfte innehöll instruktioner därom.

På nådig befallning utkom ett nytt reglemente författad av generalen greve H. H. von Liewen redan år 1756: "Reglemente, hvarefter Cavallerie Regimentene Hafva at Rätta sig. Delt uti två tomen, hvaraf den första innehåller Exercitien och rörelserne till Häst och Fot bestående af fem delar. Den andra tomen innehåller sysslorna uti Fält". Trycket i Stockholm hos Lorentz L. Grefing. Detta reglemente är utförligare och i alla avseende tidsenligare och bättre än Karl XII:s.

Kavalleriets huvudvapen var sabeln. I andra länder stod lansens tidtals högt i anseende och erhöll till och med det vackra namnet "vapnens drottning". Ett försök att införa lansen som huvudvapen gjordes i och med uppsättning i Finland av en kår "svenska kosacker" år 1788. De upplöstes 1790.

Efter år 1756 utkommo kavallerireglementen åren 1760, 1776, 1778, 1781, 1783, 1795, 1806 och det sista, under Finlands förening med Sverige, utgivet av greve Gustaf Löwenhjelm "Exercite-Reglemente för Cavalleriet. Stockholms Slott den 23 februari 1808".

Uppställningen, språket och fullständigheten hos detta reglemente ansågs länge ööverträffade och åberopades som mönster för andra reglementen ännu 40 år senare. En del grundsatser stodo i strid med utländska åsikter, men de motsvarade våra säregna förhållanden.

Stränga förhållningsregler, sträng disciplin enligt mottot: "Liva bassarna och lär dem hålla käft" samt: "En underordnad skall icke tänka, endast lyda order."

I det sista finska kavallerireglementet utgivet 1938 står det om parad och standar först på sidan 286. I början

läser man att våra dragoner skall tänka och handla självständigt i svåra situationer under krig. Detta är något annat än vad som ännu så sent som under kriget 1939—1945 sades i den verkligt disciplinerade armén: "Wir haben erst neulich bei den Generälen das Dingen versuchsweise eingeführt".

År 1879, således för 70 år sedan sade general Schofield i ett tal vid krigsskolan i West Point: "Den disciplin som gör ett fritt lands soldater pålitliga på slagfältet står ej att vinna med hård och tyrannisk behandling; sådan behandling är långt mera ägnad att nedbryta än att uppbygga en armé. Det är fullt möjligt att giva instruktioner och utdela order på ett sådant sätt och i sådan ton, att icke någon olustkänsla uppstår hos soldaten men väl en stark lust att lyda, under det att ett motsatt uppträdande ofelbart uppväcker harm och en stark önskan att icke lyda".

Numera är disciplinen i de demokratiska armeerna lika sträng som förr, arbetstiden lika lång, tjänstgöringar lika påfrestande och handräckningen lika oundviklig, men nu bygger man upp de värnpliktigas karaktär, inger dem tillförsikt och framför allt höjer man deras självaktning. Man strävar med andra ord efter att göra mannarna till bättre medborgare samtidigt som de danas till goda soldater.

REFLECTIONS ON READING A 200-YEAR-OLD CAVALRY REGULATION

The first regulation for training of the Swedish cavalry was promulgated on September 2, 1685.

The Swedish and Finnish cavalry flourished during the period of the three Charles. These kings were personally brave and excellent cavalymen, who loved life on horseback both during war and peace.

The model cavalry general Charles XII issued many regulations concerning his favorite arms.

Subsequent to the death of Charles XII the entire Swedish and Finnish army suffered from a period of reaction. After badly waged wars and shameful peaces the government finally attained a strong position. The diet appointed a defense committee, fortifications were begun and the dilapidated defense was to be improved. New regulations for the army were issued. However, the training regulations for the cavalry were issued unchanged, except for some eliminations, from those of Charles XII. They were too old and could not be used as such.

In order to amend the drawbacks by up-to-date regulations the generals and regiment commanders wrote short manuscripts for their troops.

One of these regulations issued by Major General Lars Åkerhjelm in July 1749, head of the Dragon Regiment of Nyland and Tavastehus provinces, gave rise to the present article.

It is a valuable and unique example among the possessions of the Finnish War Museum.